

NUME TOPICE CULESE DIN CÎTEVA SATE DIN DEPRESIUNEA ȘOIMI — TINCA

DE
MARIA CUCEU
și DUMITRU COLȚEA

Depresiunea Șoimi—Tinca, privită din centru, pare un uriaș amfiteatru. La sud-est se înalță spinările de piatră ale Codrului-Moma. Pe dreapta și pe stînga Crișului Negru se desprind din munți două lanțuri de dealuri ce coboară spre vest, arcuindu-se în pante dulci, pînă la Tinca și Belfir, unde începe cîmpia.

În acest amfiteatru natural sînt o puzderie de sate. Pe dreapta Crișului Negru, de îndată ce riul iese din strîmtoarea de la Șoimi se înșiră: Sinicolaul de Beiuș, Suplacul de Tinca, Căpîlna și Rohani; mai încolo, Ginta, Dumbrava, Ripa și Tinca cu vestitele sale „tîrguri de țară”. Pe stînga Crișului Negru, pe sub muncii și pe coline, alt lanț de sate: sus pe munte e împrăștiată Dumbrăvița de Codru, jos la poale e pitulat Șoimi, mai încolo Ursadul pe valea căruia, între dumbrăvi de stejari și fagi se află Poclusea de Beliu; deasupra platoului Gruiețului, cu casele pilcuri-pilcuri, pierdute prin livezi de pruni, peri și vișini, e Hodișelul. Sub dealurile Hodișelului se află Cărăsăul și la capătul acestor dealuri, Cociuba și Cheșa care închid limba de șes din latura stîngă a Crișului. În centrul acestei microdepresiuni e satul Petid, prin inima căruia fuge cureaua de asfalt ce leagă Pocola de Belfir. În trecut, oamenilor din aceste locuri, cei din cîmpie le ziceau „pădureni”, iar „vidicanii” îi porecleau „guguleni” fie pentru că aveau așezările sub păduri, fie pentru spiritul lor întreprinzător (erau agricultori, păstori, pomicultori, sculptori, dulgheri, sumănari etc.). Viața omenească a prins aci rădăcini încă din zarea istoriei așa cum o atestă toate urmele ieșite la iveală în aria sate-lor Cociuba Mare, Cărăsău, Căpîlna etc. („Cetățeaua” dintre Criștioare la

¹ Principalii informatori de la care am aflat o parte din toponimicele care urmează sînt: Costea Gheorghe, David Ioan, Sim Gheorghe, Uț Florian (Cărăsău); Pan-tea Nicolae, Tocuț Ioan (Petid); Brînda Nicolae, Brînda Ioan (Căpîlna); Prada Dumitru (Ursad); Ungur Teodor, Borza Ileana (Hodișel); Popovici Maria (Șoimi). Toți informatorii sînt vîrstnici.

Petid, „Cetățeaua“ de la Cărăsău, Turnul de la Sinicolau, Cetatea de pe valea Șoimilor, așezările de pe Cristur din fața gării Șoimi). Ele demonstrează că pe acest loc a trăit din timpuri foarte vechi o populație stabilă, argumentind existența îndelungată a elementului românesc pe plaiurile acestea. Alături de obiectele de ceramică preistorică sau dacică descoperite de către S. Dumitrașcu și alți cercetători, alături de tradiție și legendă în legătură cu locurile numite „Cetăți“ în partea locului, tot atât de grăitoare pentru atestarea continuității vieții românești în această vatră, stau mărturie vie *numele topice*. Ele completează istoria nescrisă ca o memorie a pământului. De aceea încercăm a prezenta mai jos câteva nume topice culese din raza a șase sate din această zonă: Cărăsău, Căpîlna, Hodișel, Petid, Șoimi și Ursad, considerind că vom aduce o modestă contribuție la cunoașterea trecutului nostru. Vom stărui mai mult asupra *toponimelor* existente la Cărăsău pentru două motive: aria geografică a satului fiind în trecut de o mare extensiune, numărul *numelor topice* este foarte bogat și nu au mai fost cercetate. La aceasta se mai poate adăuga și faptul cunoașterii de timp îndelungat a tuturor părților de hotar pe care le-am străbătut pas cu pas. În mai mică măsură cunoaștem nemijlocit toponimele existente la Căpîlna și Petid, iar pentru cele culese din Hodișel, Ursad și Șoimi, am fost ajutați de informatori din localitățile respective¹. S-a urmărit obținerea unui număr însemnat de fapte care să ajute la explicarea numelui respectiv, date privind natura locului și legătura cu elementul lexical (nume de persoană sau apelativ) pe care se bazează numele topice în cauză. Am depistat la Cărăsău 75 nume topice pe care le-am clasificat după *originea, conținutul și semnificația lor*; în satul Petid, 36 nume topice, la Căpîlna 32, la Ursad 43, la Șoimi 40, iar la Hodișel 47. Aceste nume topice sînt rediate așa cum se cunosc în vorbirea uzuală. Pentru stabilirea originii toponimelor am ales drept criteriu existența sau lipsa elementelor lor de bază. Majoritatea absolută a topicelor culese din localitățile amintite sînt *apelative* — substantive și uneori adjective care indică natura accidentelor de teren, definiții concentrate ale acestora: *deal, vale, luncă, pîrîu, baltă, pădure* etc., fiecare, însă, cu semnificație specifică. Se știe faptul că toponimele se nasc din graiul poporului care stăpînește timp îndelungat un anumit teritoriu și numai în cazurile cînd același teritoriu este stăpînit pe rînd sau simultan de popoare diferite, numele topice sînt mixte. În aceste cazuri numele topice ajută la elucidarea raporturilor etnologice dintre naționalitățile conlocuitoare. Toponimicile inițiale poartă amprenta poporului autohton, băstinaș. Aceste nume persistă în timp, nu se uită și sînt transmise prin grai viu de la o generație la alta. Localitățile pot fi distruse de calamități sau războaie; se pot schimba și raporturile de proprietate, numele cele din veacuri ale locurilor rămîn însă vii și sînt primite ca atare de urmași. „Toponimia — spune I. Iordan în *Toponimia românească* — poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă unde se păstrează amintirea atîtor evenimente, întîmplări și fapte mai mult sau mai puțin vechi sau importante, care s-au petrecut de-a lungul timpurilor

și au impresionat într-un chip oarecare sufletul popular“. Toponimicele existente în localitățile cercetate sînt cu puține excepții băștinașe. Ele reflectă momente sau aspecte economice, social-politice, istorice sau psihice din viața locuitorilor. De aceea servesc deopotrivă istoricului, geografului, sociologului sau lingvistului. Multe au fost botezate după numele unor persoane cu oarecare rol în viața obștei. Alteori, ele au luat naștere după numele unor proprietari ai locului sau în urma unor evenimente social-politice ori economice care au adus după ele reforme structurale, ca schimbarea raporturilor de proprietate. În asemenea cazuri, dar nu întotdeauna, numiri vechi au dispărut și le-au luat locul altele noi, cu sens și semnificație adecvată. Iată cîteva exemple.

Numele de *Dumbravă* a existat la Carasău de secole, pînă la aplicarea reformei agrare în 1923, cînd pădurea a fost tăiată și terenul expropriat și împărțit sătenilor ca loturi agricole. De la această dată, terenul respectiv capătă denumirea de *Holde*. *Cîmpul Oaii* (o poiană din pădurea *Tov*) devine, prin dispariția proprietarului *Cîmpul Delii*; *Kertul* (fosta grădină domnească) se metamorfozează, după 1924, în *Dealul Cioncului*. Aceste denumiri au intrat ulterior în actele juridice ca termeni topografici.

Dacă în evoluția limbii, apelativele au suferit adesea modificări sau au dispărut, numele topice corespunzătoare și-au păstrat sensul și calitatea de nume proprii de uz special. Ele apar în aceeași formă ca în momentul investirii lor cu sens și nuanță specifică. Izvorite din limba vie a poporului, ele reflectă un aspect al geniului său creator. Originea acestor toponimice este foarte diversă. Ceea ce se poate constata însă cu ușurință este faptul că o mare parte, poate cele mai multe, sînt de origine latină. Iată, în continuare numele topice culese din cele 6 sate amintite mai sus:

I. Cărsău

1. *Părți ale terenului arabil*: Aristie, Burceasca, (azi Ogoare), Bum-basca, Bădiuleasca, Clejia, Călbasca, Cîmpul Ganghii, Dealul Bisericii, Dealul Vișinilor, Dealul Prunilor, Dealul Iancului, Dealul Vilii, Doba, Drăgan, Groși, Holumbaș, Holde, Lunca, Mălăiște, Ogoare, Riturii, La Ripa, Sătescu, Șesul, Topșești, Țărnoară, Kert (Dealul Cioncului) și Pusta lui Kișarni (Kiss Ernő) azi I.A.S.

2. *Topice care indică părți de pășune* (foste păduri) și păduri: Arsa, Albuleasă (azi Saivan), Aristieș, Cecănești, Cerățul, Cioreasca, Colnic, Cîmpul roz, Cîmpul Feciorilor, Cîmpul Delii (fost cîmpul Oaii), Cotuț, Calea Popii, Curechiște, Dealul, Dealul Cetățelei, Dumbravă (azi Holde), Ferecar, Gurinalt, Gruiet, Guricior, Groapa Gliganilor, Huta, Icu lui Ni-

colae, Minșurile, Muncei, Pădurea Satului, Scurtătură, Tîrșii Delii, Tăul Tovului, Țovul, Tintușa.

3. *Văi și pîraie*: Pîriul Piloachii, P. Buciumanilor, P. Ogradei, P. Sep-siei (sesiei), P. lui Bărnoaie, P. Hoților, P. Mihului, P. Murgului, P. Tor-zului, P. Plopilor, P. Cotețelor, Valea de Izvoare, Valea de Vălcuță, Valea de Negru, Valea Tintușii, Valea de Verin, Zoampa Bărnuții.

II. Nume topice din satul Căpilna

Satul Căpilna este așezat pe deal pe sub poala căruia curge apa Crișului Negru, tăindu-i hotarul în două jumătăți egale. Întreg teritoriul este arabil, o mică parte este pășune pe suprafața căreia pînă la începutul acestui veac a fost pădurea *Dumbrava*.

1. *Locuri de arături și pășune*: Brejarul, Balta Piștii, Cioncaci, Criștioare, Cetățeaua, Coștile, Cornetul, Dealurile, Dumbrava (pășunea), La fîntină, Goștei, Goroni, La Holumb, Holta, Indrescu, Lazu, Meșteșig, La Moara lui Ursoi, Prundușuri, Pietrișul Ladii, Pipirig, Peste Criș; Pășune (Dumbrava), Rîtul Mihii, Rîtul pădurii, Rîtul Dudului, Rîtul Hatarigului, Ripa Cornișeștilor, Soci, Staul, Șeștauă, Sălașe, Tecuș, Tîrsitură, Țarina, Țigăneasca, Verigar.

2. *Văi*: Valea Hițului, Valea lui Curteș, Valea Spurcată.

III. Hodișel

E situat pe platoul Gruiețului Neamțului la altitudine de circa 350—400 metri. Sat izolat, înconjurat cu păduri. Țarina satului e în centru, casele pîlcuri-pîlcuri în jur. Privit de sus are formă ovoidă. Satul are următoarele cătune: *Bibicești*, *Margine*, *Vilușăști*, *Cheucani* și *Rosonești*. Dealurile sînt despărțite de văi adînci și seci. Satul este lipsit complet de fîntini. Se folosește apa de ploaie strînsă în gropi.

1. *Părți arabile*: Dealul Puii, Dealul Luceștilor, Dealul Haidău, Dealul Sălașelor, D. Cucurbătă, Dealul Toanii, Dealul Puleștilor, D. Iulii, D. Leasa, D. Peleștilor, D. Borzeștilor, D. Rosoneștilor, D. Ungureștilor, D. Crișmii, D. Bîrii.

2. *Platouri*: Ritu Puii, Doba, Crepeștei și Rît.

3. *Păduri*: Dealul Chipului, D. Neamțului, Pădurea Vălanilor, Colnic, Ferecar, Scurtătură, Țov, Dealul Vilii.

4. *Pășuni*: Vîrful Cotușului, Gurețul Părului, D. Olcii, Gurețul Coliba, Gurețul Văgaș.

5. *Pîraie*: Pîriul Dosului, P. Hucilor, P. Burtucii, P. Radului, P. Luceștilor, P. Cucurbăta, P. Bibiceștilor, P. Rosoneștilor.

Întreaga suprafață arabilă este pe șes și cuprinde 30 de nume topice.

IV. Petid

1. *Părțile arabile*: Lăcătie, Părul lui Pătru, Lunca, Rîtul Ciobului, La Doba, Ogrezi, Kert, Țarina de Jos, Pusta lui Gheorghe, Pusta Moisi-chii, Aristii, Zori, Fetani, Galbăna, Mărineasca, Balta Scîrți, Rîtul Bătrî-nului, În Pustă, Cetățeaua, Colțul Cuii, Între Bălți, Pe teleacuri, Colțul Ghiuții, La Biserica de Piatră, Mălăiște, În Barc, Țarina Bisericii, Stavari, Coasta Căpălăului, La holumb.

2. *Pășune și pădure*: Pe Fețe, Pîriul Icului, Dealul Sinai, În zăcă-toare, Nimaș și Cîmp.

3. *Văi*: Cristiorul, Crișul Mic, Valea Dobii, Pîriul Vulpilor, Pîriul Nimasului, Pîriul Horoanci.

V. Ursad

1. *Părți arabile*: Bobești, Cîmp, Pîrlaz, Măsăriță, Pustă, Rituri, Căpă-lău, Lăcătie, Clejie, Holumbaș, Dumbrava, Mălăiște, Moșasca, Zăvoi și Tîrși.

2. *Părți de pășune*: Săteasca, Dealul lui Vojoiog, Cimpurele, Grăurad, Icul Grăuradului, Dealul lui Miculaș, Cerii Lungi, Vâlceaua, Coasta Ga-roșii, Șirinca, Valea Dobii.

3. *Părți de pădure*: Cornet, Zoampă, Osoiu, Mirez, Gogota, Ursadul Săc.

4. *Nume de ape și pîraie*: Valea Pocluișii, Valea Nanii, Valea Dobii, Pîriul Grăuradului, Pîriul Fărcașii, Pîriul Ursadului săc, Pîriul Osoiului.

VI. Șoimi

1. *Părți ale terenului arabil*: Între Bălți, În Holde, Ponița, Peceasca, Șioi, Suvară, La Tăoc, Țarina, Vițalari.

2. *Nume de dealuri cu păduri și pășuni*: D. Bocșea, D. Caselor, D. Cetății, D. Cristur, D. Goronia, D. Gropilor, D. Marga, D. Piciului, D. Pipirigului, D. Părince, D. Strimt, Dealul Tarnița, D. Ursului, Cimpul cel Nou și Zăcătoare.

3. *Văi și pîraie*: Valea Fiediului, La Izvoare, Valea Seacă, La Strimtoare, Valea Susagului, Valea Șoimilor, Valea Țirlăului, Valea Vișagului, Valea Zărzagului.

4. *Locuri de joc și de scăldat*: La gropoaie, La toacă, La Tăoc, Moara la Bătrinele, Colțul la Picior.